

شیوه های برخورد با مشکلات اقتصادی از نگاه قرآن کریم

یسرا پودینه

چکیده

در دنیای امروز که ابزار و توزیع پیشرفت کرده، روابط اقتصادی به شدت پیچیده شده است و هر کشوری برای بهبود اقتضای خود تلاش می کند به طوری که هرروز عرصه را برای رقیبان خود تنگ تر می سازد و اهمیت این امر وقتی مشخص می شود که تاثیرهای اقتصادی رابر سیاست و فرهنگ مشاهده می کنیم. این را می دانیم که یکی از نگرانی های بشر، نیاز و فقر مالی است که روح او را آزار داده و گاه او را از مسیر فطری باز می دارد. این تحقیق، مهارت هایی که قرآن برای غلبه نمودن بر فقر مالی فردی (تحمل فقر و خرج از آثار طبیعی و عادی آن) ارائه داده است را با توجه به آیات قرآن مورد بحث و بررسی قرار داده است. یکی از مهم ترین عوامل پیشرفت یک ملت، پیشرفت اقتصادی آن می باشد و مهم ترین عامل در پیشرفت اقتصاد، شناسایی عوامل و راهکارهای نظام بخشی آن می باشد. با توجه به همین اصل، در این مقاله تلاش می شود تا راهکارهای پیشرفت از منظر قرآن و حدیث تبیین شود.

کلیدواژه: اقتصاد، روابط اقتصادی، پیشرفت اقتصادی، راهکارها، قرآن و حدیث

مقدمه

خداوند در آیات قرآن، یکی از خصوصیات جامعه اسلامی را بهره‌مندی از طیبات و برکات می‌داند. اصولاً جامعه ایمانی جامعه‌ای برخوردار از امنیت و آرامش و آسایش و رفاه است که خداوند را به عنوان یک مثل و نمونه برای جوامع دیگر معرفی می‌کند و می‌فرماید: (و خدا شهری را مثل زده است که امن و امان بود و روزی‌اش از هر سو فراوان می‌رسید، پس ساکنانش نعمتهای خدا را ناسپاسی کردند و خدا هم به سزای آنچه انجام می‌دادند، طعم گرسنگی و هراس را به مردم آن را چشانید. (نحل، آیه 112) بر طبق آیات قرآن، نعمت‌ها هرگز به نعمت تبدیل نمی‌شود، مگر آنکه مردم تغییراتی را در رفتار خود داشته باشند که موجب از دست رفتن نعمت و تبدیل به نعمت می‌شود. باید گفت این مردم هستند که نعمت را به نعمت تبدیل می‌کنند نه آنکه خداوند نعمت را از ایشان بگیرد. در آیه 112 سوره نحل با تاکید بر عملکردهای بشری نشان می‌دهد که علت مباشر در تغییر نعمت خود رفتارهای انسان است. بر همین اساس خداوند در آیه دیگر به سنت‌های حاکم بر جهان و جامعه توجه داده و می‌فرماید: ولو ان اهل القرى آمنوا واتقوا لفتحنا عليهم بركات من السماء و الارض ولكن كذبوا فاخذنا هم بما كانوا يكسبون؛ و اگر مردم شهرها ایمان آورده و به تقوا گراییده بودند، قطعاً برکاتی از آسمان و زمین برایشان می‌گشودیم، ولی تکذیب کردند پس به کیفر دستاوردها گریبان آنان را گرفتیم. (اعراف، آیه 96) پس جامعه‌ای که مطابق سنت‌های حاکم بر جهان و جامعه حرکت کند، به سنت عقاب و عذاب گرفتار می‌آید و شرایط زندگی را بر خود سخت خواهد کرد. مسائل اقتصادی نقش مهمی در زندگی مردم و رفاه حال شهروندان دارد و در میان همه عقلای عالم،

برنامه ریزی اقتصادی برای پیشرفت و توسعه زندگی لازم و ضروریست، ادیان الهی نیز به قوانین اقتصادی توجه ویژه ای نموده اند، اقتصاد در اسلام تا این اندازه ارزش و اهمیت دارد که آن را قوام جامعه و ستون اصلی آن دانسته است. بخاطر این که جامعه برای تحقق آسایش و رفاه، نیازمند اموالی است که به درستی به کار گرفته شود تا اهداف مادی و دنیوی بشر تأمین شده و رشد و شکوفایی اقتصادی زمینه و بستر مناسبی را برای فعالیت های دیگر تربیتی بشر فراهم آورد. شاید مهمترین مشکل مردم از دیرباز ، مشکلات اقتصادی باشد؛ زیرا اقتصاد مهمترین دغدغه مردم را تشکیل می دهد. اگر اقتصاد مردم حل نشود گویی هیچ مشکلی حل نشده است. البته یک مسلمان، اقتصاد را به عنوان همه زندگی نمی داند اما نمی توان نخستین نیازهای طبیعی و غریزی انسانی را نادیده گرفت لذا به حل مشکلات اقتصادی به عنوان پاسخ به یک نیاز طبیعی اهتمام می ورزد. با نگاهی به وضعیت کشورهای دیگر این پرسش مطرح می شود که براساس آموزه های قرآنی و سنت های الهی، باید وضعیت مسلمانان بهتر باشد؛ زیرا برکات بر جامعه اسلامی نازل می شود. پس چه شده که جامعه اسلامی با مشکلات عدیده اقتصادی مواجه است؟ پاسخ این پرسش و راه حل این مشکلات براساس آموزه های قرآن در مطلب حاضر واکاوی شده است. در این خصوص تحقیقات و مقالات مانند (رفع مشکلات اقتصادی بر پایه اقتصاد مقاومتی - نویسندگان عباس اشرفی و ملیحه صادقی ، استادیار دانشگاه شهید طباطبایی تهران) و کتبی مانند (مشکلات اقتصادی ایران و راه حل ها، خسرو وفایی ، چاپ اول سال 1379 به چاپ رسیده است. اما نمونه این مقالات و کتب چون بصورت تئوری و علمی به مشکلات اقتصادی پرداخته ، پس نواقصی همراه دارد . حل مشکل اقتصاد در جامعه جای کار و تحقیق دارد و به همین دلیل باید راههایی جهت رفع آن پیدا کرد، راههایی که با پیمودن آن حتی امکان ، مقداری از بار مشکلات جامعه برطرف گردد. و وقتی که این وضعیت نا بسمان اقتصادی که هم اکنون گریبان جامعه ما را گرفته است، بر خود دیدم تا با یک تحقیق و مقاله در این باب ، سعی در واکاوی این مبحث بپردازم.

برای راه حل این مشکل بهترین راه حل، استفاده از تفسیر آیات قرآن مجیدمی باشد.

سخنرانی حجت الاسلام محسن قرائتی با موضوع سوره بقره - آیه ۶۱

نکته ها:

بنی اسرائیل به جای شکرگزاری از نعمت‌های «مَنّ و سلوی»، به فکر زیاده‌خواهی و تنوّع طلبی افتاده و از غذاهای زمینی خواستند و برای نمونه، تعدادی از آنها مانند: سبزی، خیار، پیاز و سیر را نام بردند. حضرت موسی (ع) در برابر این درخواست‌ها، ضمن تأسّف از اینکه آنها نعمت‌های نیکو و بهتر را با نعمت‌های ساده عوض می‌کنند، به آنها گفت: اگر بنای کامیابی از این‌ها را دارید، باید به شهر رفته و با دشمنانتان بجنگید، می‌خواهید. خداوند خبر می‌دهد که این قوم با چنین ویژگی‌ها و خصوصیات، به ذلّت و خواری افتاده و گرفتار قهر و غضب الهی خواهند شد.

پیام ها:

۱ - شکم‌پرستی ۲ - رفاه‌طلبی ۳ - بی ادبی در گفتگو ۴ - بنی اسرائیل ۵ - بیان خواسته‌های جزیی ۶ - راضی بودن به آنچه خداوند خواسته و صبر بر آن

۷ - شهرنشینی و داشتن همه نوع امکانات ۸ - کارهای خطرناک ۹ - تاریخ انبیا

۱۰ - تعدّی و معصیت پی درپی. ۱۱ - ذلّت و بدبختی انسان‌هاست. (۱، منابع)

تاثیر قرآن بر تحولات اقتصادی و اجتماعی صدر اسلام و تغییراتی که نسبت به اقتصاد دوران جاهلیت به همراه داشته است می‌تواند به عنوان یکی از مصادیق اعجاز قرآن مورد بررسی قرار

بگیرد.. این مسأله اگر چه با تعبیر اعجاز اقتصادی کمتر مورد توجه گرفته است اما از محتوای ادبیات بسیاری از اندیشمندانی که پیرامون اقتصاد صدر اسلام قلم زده اند این معنا فهمیده شده و از کار آمدی فوق العاده اقتصاد صدر اسلام دفاع نموده است.(1 و 2،مقالات)سبک زندگی مجموعه ای از عناصر پیوسته است برطبق رفتار،اعتقادات باورها و منش افراد بر اثر هویت و شخصیت آنها و چگونگی زیستن در جامعه است که هر کسی با توجه به هدفش با عقل و منطق و احساس و خود سبک و شیوه ای خاص را برای زندگی خود انتخاب کرده که با توجه به تغییر زمان و تحولات ابعاد مختلف سیاسی،اقتصادی،اجتماعی سبک و روشش نیز تغییر یافته است.(3،مقاله)

(شیوه های برخورد با مشکلات اقتصادی از نگاه قرآن کریم)

1- اقتصاد اسلامی

اقتصاد اسلامی مجموعه ای از مباحث مکتب اقتصادی، نظام اقتصادی و علم اقتصادی است که با روش خاصی خود و باتوجه به فرهنگ، بینش و ارزش های اسلامی تنظیم و ارائه گردیده در ساخت نظام اقتصادی اسلام نقش تعیین کننده ای دارند با دقت در قواعد احکام، طرح ها ها و الگوهای ارائه شده در هریک می توان نظام اقتصادی اسلام را حدس زد بررسی و تحقق در حقوق اقتصادی در کشف مکتب اقتصادی صورت می پذیرد و به لحاظ رابطه مذکور بین مکتب و حقوق اقتصادی در کشف مکتب اقتصادی نیز از همین روش استفاده می شود.(2،منابع)

1- مطالعاتی در اقتصاد اسلامی جلد2- ص 27-20 (مقاله)

2- روش شناسی مطالعات اقتصاد اسلامی، شماره 4(مقاله)

3- Gammsol-019 شقایق جوادی طلبه سطح 2 حوزه(مقاله)

1- معرفت قرآنی جلد دوم چاپ اول(منابع)

2- مبانی فقهی اقتصادی اسلامی، چاپ سوم ص 17(منابع)

آیا نمی بینی که خداوند، از آسمان آبی فرستاد، و آن را به صورت چشمه ها در زمین قرار داد، سپس زراعت از آن بیرون آورد، که رنگارنگ و گوناگونند. پس از آن، گیاه خشکیده و زرد گردیده و خرد شد، و هر چیز به صورت اولیه خویش درآمد که خاک است.

الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَّكُمْ. (12)

زمین را بستر شما قرار داد، و آسمان را فراساخت، و از آسمان آبی فروفرستاد تا میوه ها پرورش یابند و برای شما روزی خوبی باشد.

10- 10-11 نحل آیات

11- زمر، آیه 21

12- بقره، آیه 22

فرشتگان - که نیروی فعال جهان هستند - کاملاً در اختیار انسان قرار دارند. مقصود از

سجود ملائک، همان خضوع تام است که در جهت تأمین و مصالح انسان فعالیت داشته باشند.

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ. (13)

جز ابلیس که در جهت عکس فعالیت می کند.

از این رو، در جهان هستی، دو نیروی متضاد در فعالیت هستند، که انسان بایستی با هوشمندی و خردمندی، از نیروهای خیر و صالح، در تأمین زندگی سعادت بخش، استفاده کند، و از شرور و نیروهای فاسد، دوری گزیند، تا به وی آسیبی نرساند. قرآن، انسان را بر آن داشته، تا به مسائل مادی حیات عنایت داشته باشد.

وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ الدَّارَ الْآخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا. (14)

در آنچه خداوند به تو ارزانی داشته، راه آخرت جوی، ولی نبایستی سهم خود را از بهره گیری های زندگی در این جهان، نادیده بگیری.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلَّهِ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ (15)

ای مؤمنان! بهره گیرید از لذت های پاک زندگی، و خدا را سپاس گزارید، که این نعمت

ها را به شما ارزانی داشته است.

در جای دیگر، کسانی که خود را از بهره گیری از نعمت های خداوندی محروم ساخته اند، مورد سرزنش قرار می دهد و می فرماید:

قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ. (16)

زیبایی ها و لذا ید زندگی، و نیز بهره گیری های پاک، که خداوند به بندگاناش ارزانی داشته، در این جهان، از آن مؤمنان است، و به طور خالص در آخرت برای آنان خواهد بود.

نتیجه گیری

با توجه به مطالب ارائه شده در این تحقیق و مقاله، می توان نتیجه گرفت که بهترین و موثر ترین راه و کتاب برای حل مشکلات اقتصادی در جامعه ی کنونی ، استفاده و بهره بردن از آیات کلام الله مجید و تفاسیر آیات قرآنی می باشد که به خوبی و به صراحت به ما راه کار های مفید و کار ساز داده اند ، مسوولین و مدیران کشوری که خواهان کشوری با اقتصاد عالی و رو به رشد در سطح منطقه و چه بسا در سطح جهانی هستند می توانند مطالب این کتاب آسمانی را سرلوحه کار خود قرار دهند و به موفقیت های چشمگیری دست یابند.

منابع و مأخذ:

1- نصیری، علی؛ (1387)، معرفت قرآنی جلد دوم، تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، چاپ اول

2- مبانی فقهی اقتصاد اسلامی، محمد مهدی کرمی، محمدپورمند(نبی زاده)،

چاپ سوم، 1382، ص 17

- 3 - نظیرهای اقتصادی سیاسی ترجمه محمود عبدالله زاده، بازبینی شده در 19 ژوئیه 2013، حسام حسین پور، منتشر شده در آبان 1395
 - 4 - پژوهش های راهبردی در توسعه اقتصاد ایران ، دکتر محمد باقر نوبخت، ج ۱ ، زمستان 1385 ، ص 402/88/18
 - 5 - بحار الانوار، ج 2، مادهی فقر، نهج البلاغه، حکمت 163
 - 6 - مطالعاتی در اقتصاد اسلامی، پرفسور خورشید احمد، مقاله دکترانس زرفا، ص 20-27
 - 7 - روش شناسی مطالعات اقتصادی اسلامی، با تاکید بر مطالعات قرآن، سید مفید حسینی ، قرآن وعلم، مرکز تحقیقات قرآنی المهدی، شماره 4
 - 8 - طباطبائی، ج ۱، ص 1363، 249
 - 9 - مفاتیح الحیات، جوادی آملی، ص 584/581، پاییز 1397 ه. ش
 - 10 - کلینی کافی، ج 2، ص 95، ج 9 باب شکر
 - 11 - نهج البلاغه، خطبه ی 232
 - 12 - تفسیر نمونه، 112 سوره نحل، مکارم شیرازی، جلد یازدهم، ص 433/429.
 - 13 - صحیفه نور، ج 2، 261
 - 14 - سید محمد حسین طباطبائی. المیزان، ج 240 ، 2
 - 15 - ترجمه تفسیر مجمع البیان، ج 15، 267
- مقاله:

- 1- مطالعاتی در اقتصاد اسلامی ،پروفسور خورشید احمد ،مقاله دکتر انس زرقاء ص 20-27
- 2- روش شناسی مطالعات اقتصاد اسلامی ،با تاکید بر مطالعات قرآن سید مفید حسینی ،قرآن و علم ،مرکز تحقیقات قرآنی المهدی ،شماره 4

gammsol-019-3، منتشر شده در همایش ملی، شقایق جوادی طلبه سطح 2، حوزه

الزهرا (سلام الله علیها) شیراز

4 - مقاله ر.ک ؛ حقی بروسوی، 421 اق ، ج 2:202 ، نویسندگان صمد عبدالهی عابد ، مهری
قبادی.